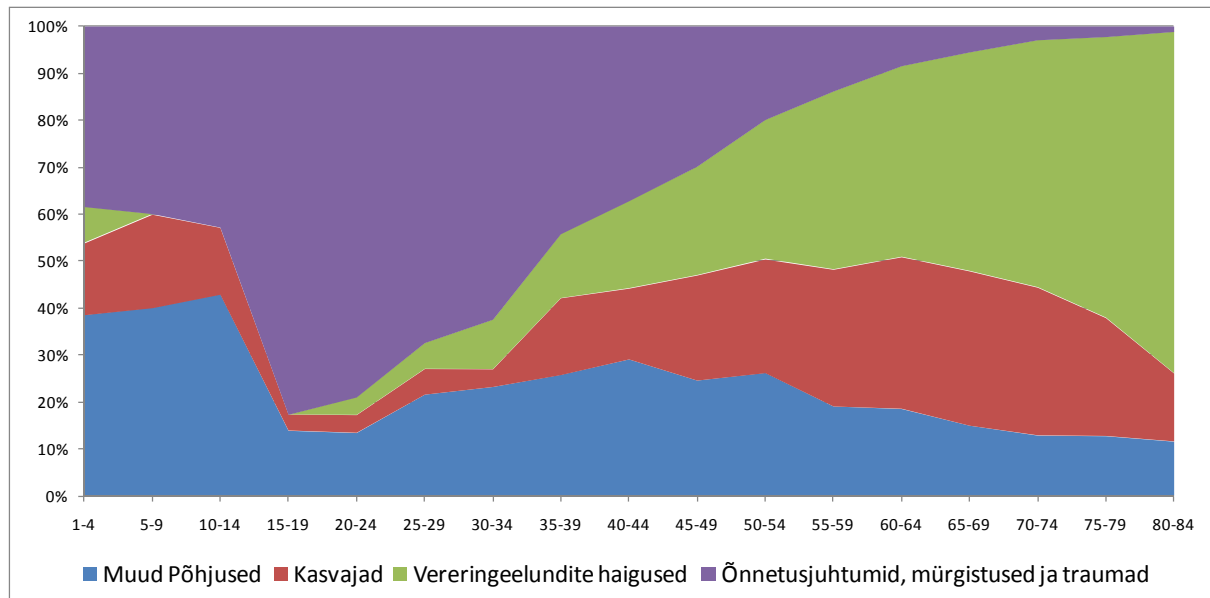

Ülevaatlük materjal laste ja noorte vigastuste valdkonna statistikast

Eesti meditsiinistatistika alusel on kogu elanikkonna lõikes vigastused ja mürgistused südame- veresoonehaiguste ja pahaloomuliste kasvujate järel kolmas suurim **enneaegsete surmade põhjus**. Vigastussurmad vähendavad Eesti meeste keskmise eluea statistilist näitajat umbes kolme aasta võrra.

Eestis suri 2009. aastal vigastuste tagajärjel kokku 1278 inimest, neist 78% olid mehed.

Joonis 1. Eesti elanike surmajuhtude protsentuaalne jaotus põhjuse ja eagrupi järgi, 2009

Noortel on vigastused ja mürgistused peamiseks surmapõhjuseks, moodustades **ligi 2/3 kõigist surmapõhjustest**. Alates 15 eluaastast vigastustesse suurem absoluutarvudes hüppeliselt tõuseb, 2009.aastal kaotas vigastuste ja mürgistuste tõttu elu 24 15 kuni 19 aastast noort (neist 19 poisid) ja 20-24 aastast noort 83 (neist 65 noormehed). **Iga viies** laps Eestis vajab vigastuse tõttu haiglaravi.

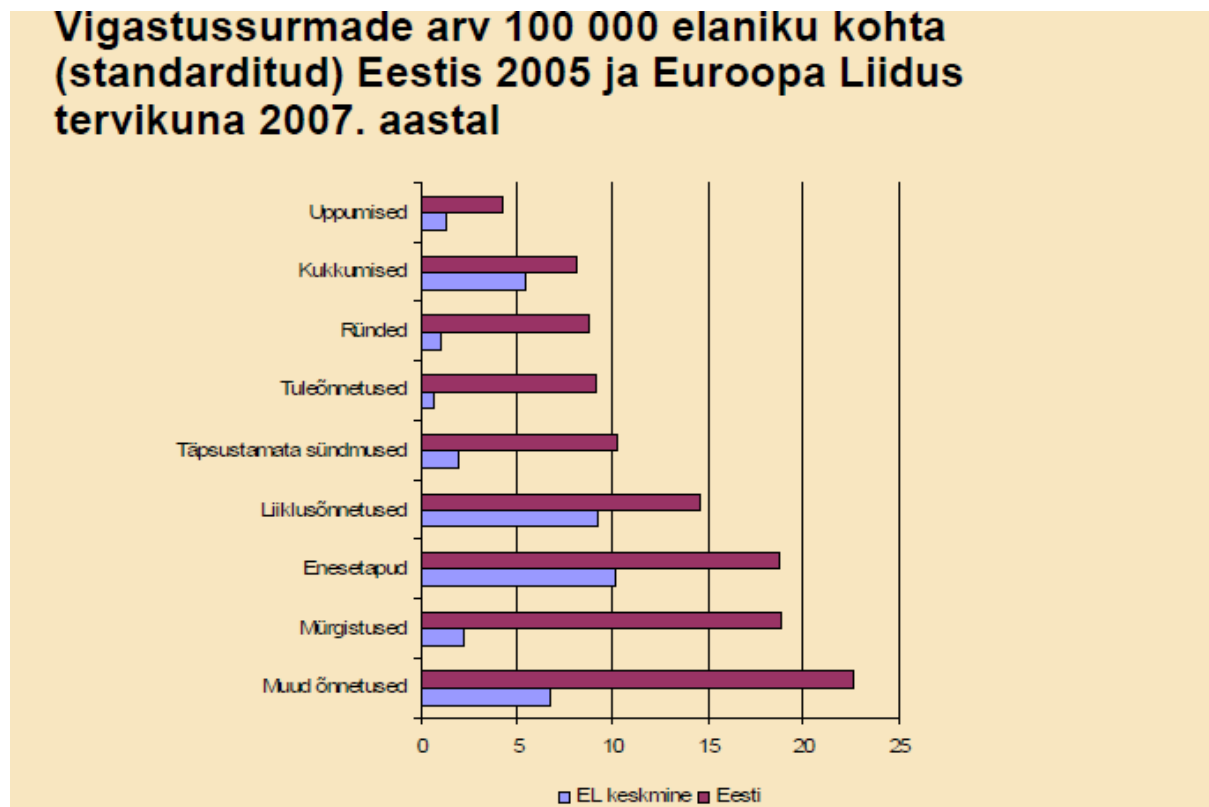
Vigastus on keheline kahjustus, mis tekib mingi tugeva väliskeskkonna energia (mehaanilise, soojus-, elektri-, keemilise või kiirgusenergia) ägeda toime tagajärjel või eluks vajaliku aine või energia puudumisest (hapniku puudumisest uppumisel ja lämbumisel ning küllaldase välistemperatuuri puudusest külmumisel). Vigastused liigitatakse mittesihilikeks e õnnetuslikeks e tahtmatuteks ja sihilikeks e tahtlikeks e vägivaldseteks (enesevigastamine või isikutevahelisest vägivaldast põhjustatud).

Vigastusliikidest on olulisemad järgmised.

Tahtmatud e mittesihilikud e õnnetuslikud:

- (tahtmatu) mürgitus, sh alkoholimürgitus ja mürgitus ravimitega,
- (tahtmatu) vigastus sõidukiõnnetustest ehk transpordil tekkinud vigastus, sh liiklusvigastus,
- (tahtmatu) vigastus tule ja vingugaasi toimel,
- (tahtmatu) põletus,
- (tahtmatu) uppumine,
- (tahtmatu) mehaaniline lämbus (võõrkeha, toidutüki või maosisaldise hingamisteedesse tõmbamisest või varingu alla jäämisest),
- (tahtmatu) külmumus,
- (tahtmatu) kukkumine,
- (tahtmatu) vigastus elektrivoolu toimel.

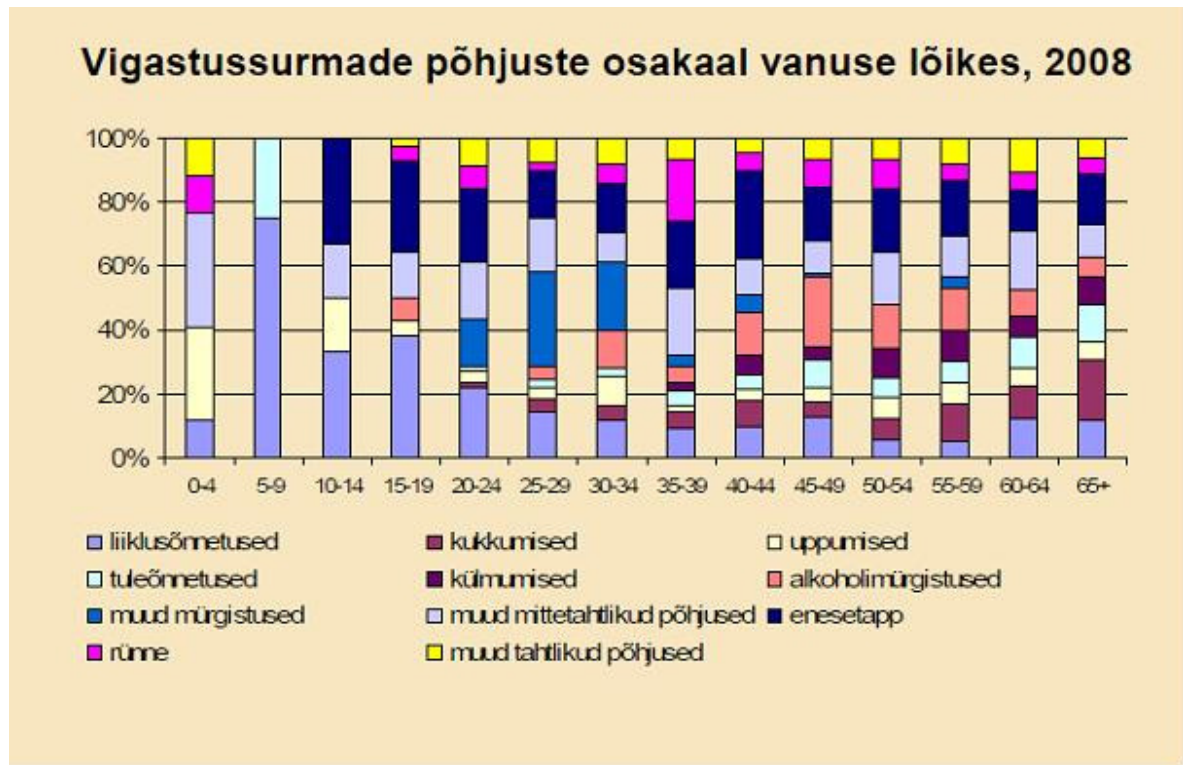
Viimase kümne aastaga on vigastussuremus Eestis küll vähenenud, eriti meeste hulgas, kuid võrreldes Euroopa keskmise tasemega on kõrge. Arenenud lähimaade kogemused näitavad, et **enamus vigastusi on ennetatavad**. Laste ja noorte vigastustest põhjustatud suremuse näitaja on Eestis üks kõrgemaid Euroopas. Meie naabermaades Soomes, Rootsis ja Norras on laste vigastussuremus mitmeid kordi väiksem ja sama taseme saavutamine peaks olema ka Eesti eesmärk.

Joonis 2. Vigastussurmade arv 100000 elaniku kohta (standarditud) Eestis 2005 ja Euroopa Liidus tervikuna 2007.aastal

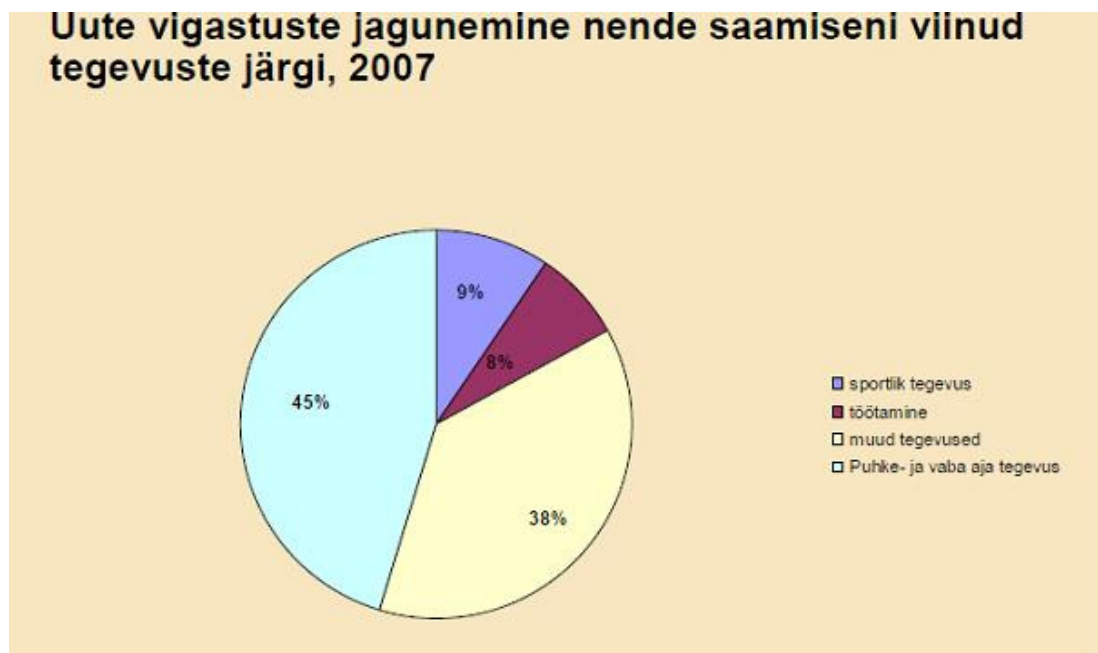
Vigastussurmade sagedasemateks põhjusteks on peaaegu võrdväärselt (eriti meeste hulgas) enesetapp, mürgitus, sh alkoholimürgitus, ja mootorsõidukiõnnetustega seotud vigastus, sh liiklusvigastus, laste hulgas liiklusvigastus ja uppumine. Vaadates vanuserühmi, siis vanuses 15-19 moodustavad suure osatähtsuse liiklusvigastused ja enesetapp, vanuses 20-24 tulevad juurde ka **mürgistused**. 10-14 aastaste rühmas on peamiseks põhjuseks peale liiklusvigastuste ka **uppumised ja muud põhjused**.

Liiklusvigastuste ennetamisega tegeleb Eesti Maanteeamet, tuleõnnetuste ennetamisega Päästeamet ja rünnete ennetamisega Politsei. Enesetappude osa arvestatakse küll välispõhjustest tongitud õnnetuste osaks, ent kuna nende tekkepõhjused ei ole klassikalised vigastuste ja mürgistuste põhjused, siis selle ennetamisse panustatakse erinevate sotsiaal- ja haridusteenuste osana.

Joonis 3. Vigastussurmade põhjuste osakaal vanuse lõikes, 2008.

Vigastuste ja mürgistuste tekkimise **peamiseks põhjuseks** on elanike riskiv, liiklusohtlik ja vägivaldne käitumine, alkoholi liigtarvitamine, ohutusnõuete eiramine ning vähene turvavahendite kasutamine. Vigastuste põhjused võivad tuleneda ka elu- ja töökeskkonnast (nt. elamistingimused, sotsiaalmajanduslikud tegurid, teede olukord, töötingimuste ja töövahendite turvalisus). Laste- ja noortega juhtuvad õnnetused on peamiselt põhjustatud kas laste järelevalvetusest, noorte riskivast käitumisest või puudulikust teabest/õpetusest ja esmaabi andmise vähesest oskusest.

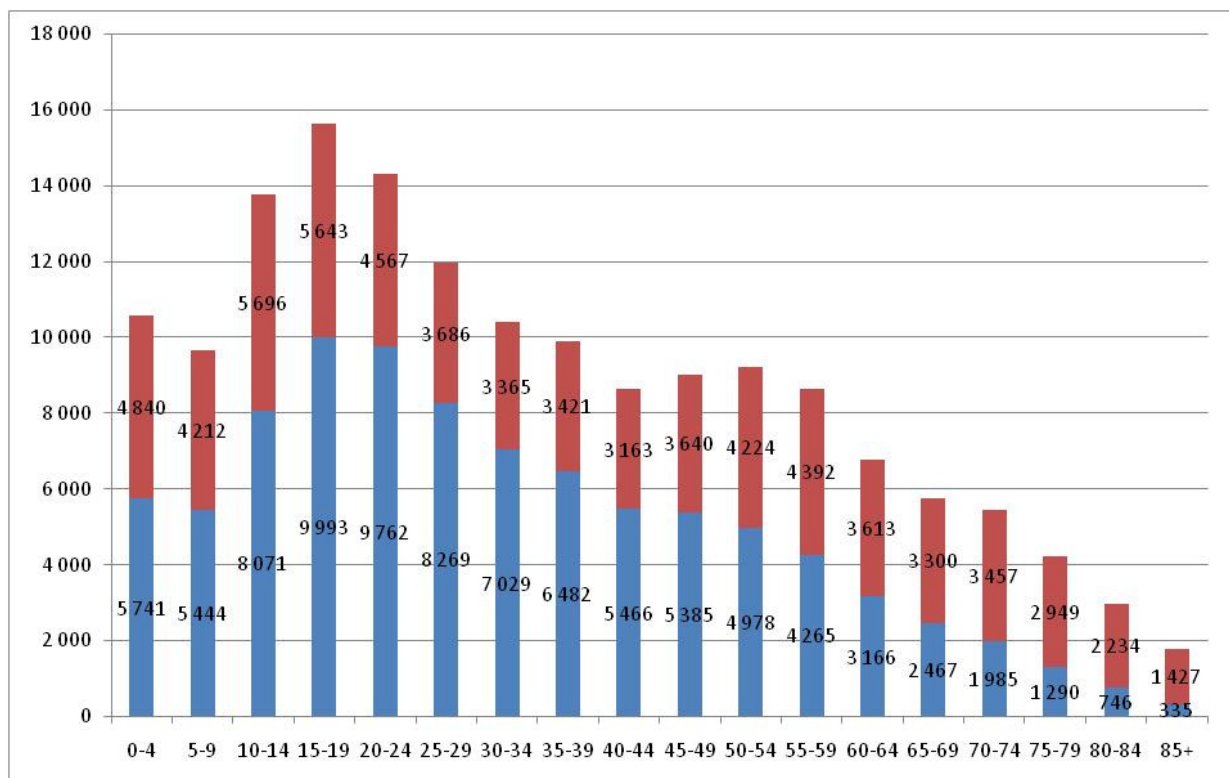

Joonis 4. Uute vigastuste jagunemine nende saamiseni viinud tegevuste järgi, 2007

Peaaegu pooled arstiabi vajanud vigastustest saadakse Eestis puhke- ja vaba aja tegevustes. **Eestis ei registreerita vigastushaigusi põhjuste** (asjaolud, tegevus, mille käigus vigastus tekkis, tekkega seotud toode, vigastus(t)e raskusaste) kaupa, seetõttu puudub vigastuste register ning pole võimalik anda analoogset ülevaadet vigastussuremusest.

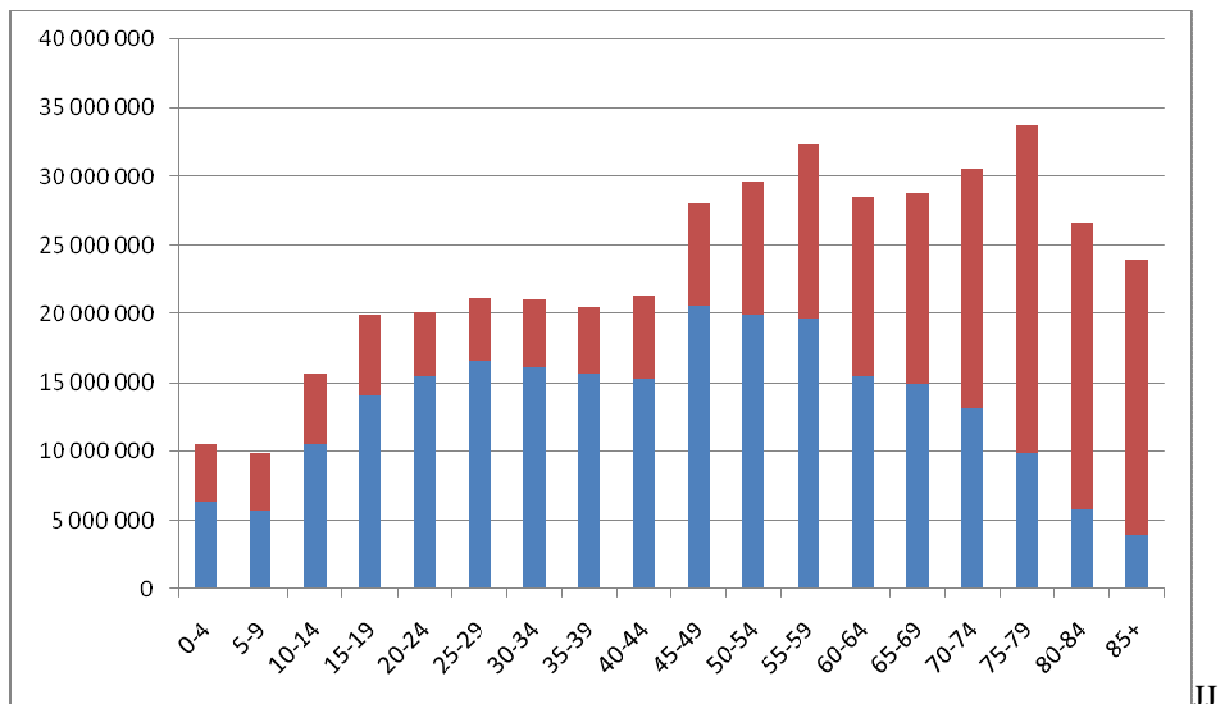
Haigekassale tähendasid vigastused ja mürgistused 2009. aasta ravikuludes **422,3 miljonit krooni**. Kokku sai ravi 158 703 inimest.

15-19 aastaste noorte raviks juba 20 miljonit krooni ja 20-24 aastaste noorte vigastuste ravi vajas samuti 20 miljonit krooni. Kui 10 eluaastani on poistel ja tüdrukutel võrdne risk sattuda haiglasse, siis alates 10 eluaastast proportsioon muutub, **vigastuse tõttu ravivajajaid on 2/3 poisse ja kolmandik tüdrukuid**.

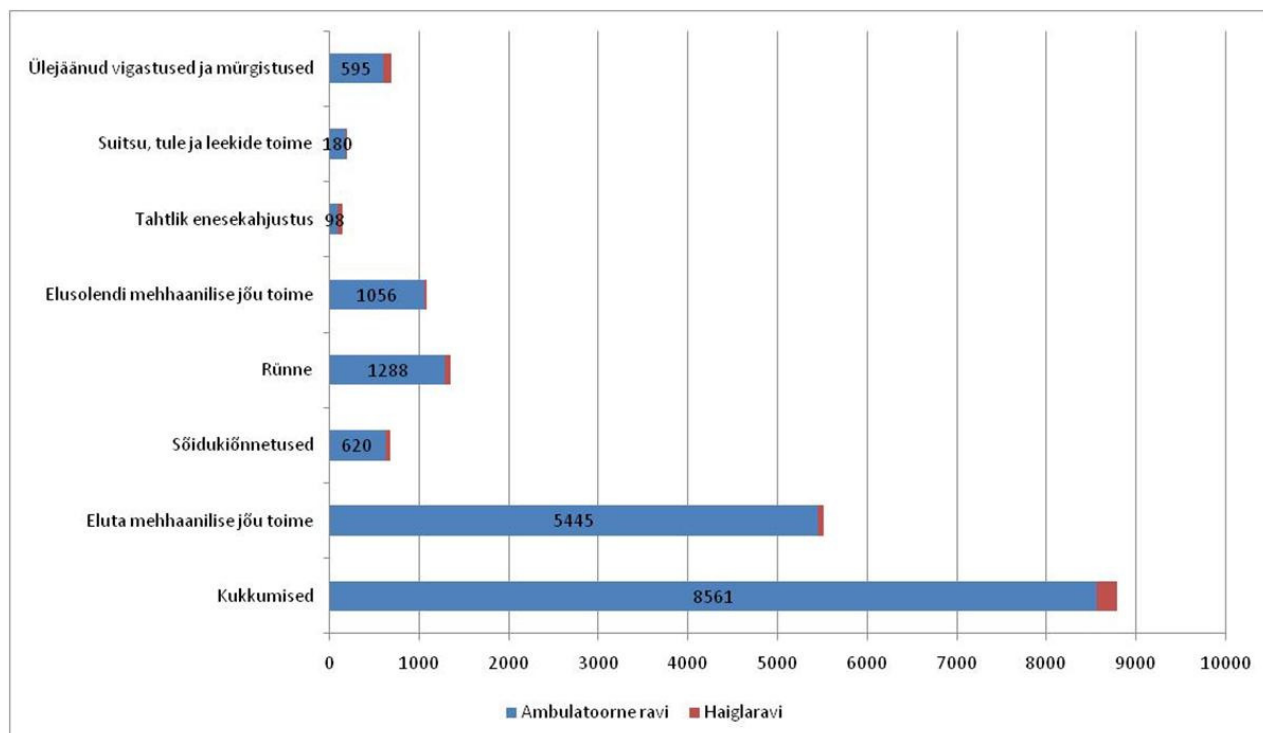
Joonis 5. Vigastatud isikute arv, mehed (sinine) ja naised (punane) 2009 astal

Ravikuludele lisanduvad veel töövõimetushüvitiste, taastusravi ja ravimite kulud. Ühe vigastushaige raviks kulub keskmiselt 13000 krooni ning selle lisandub töötajatel keskmiselt 3000 krooni töövõimetushüvitiste kulu.

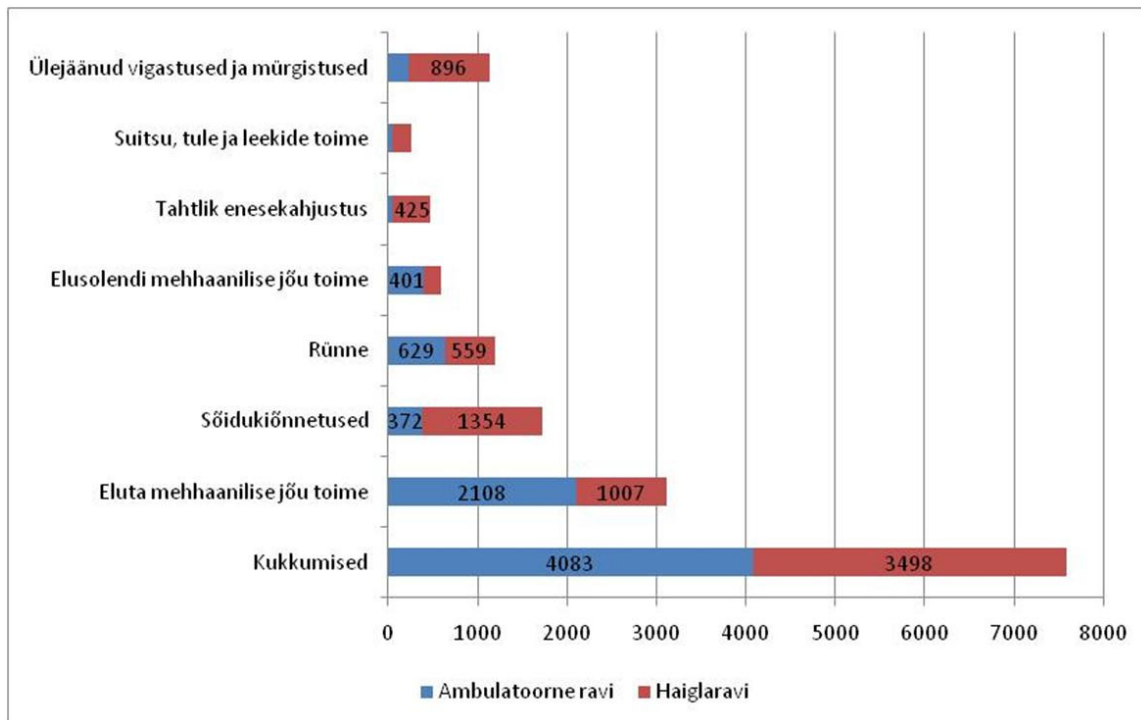
Joonis 6. Kulud vigastuste raviks mehed (sinine) ja naised (punane) 2009 aastal, kroonides.

Kukkumised moodustavad noortel poole ravi vajavatest vigastustest ning need on põhjuseks ka rasketele peatraumadele ja teistele pikaajalistele terviseprobleemidele. Iga kuu vajab kukkumise tõttu ravi üle 1000 15-24 aastase noore.

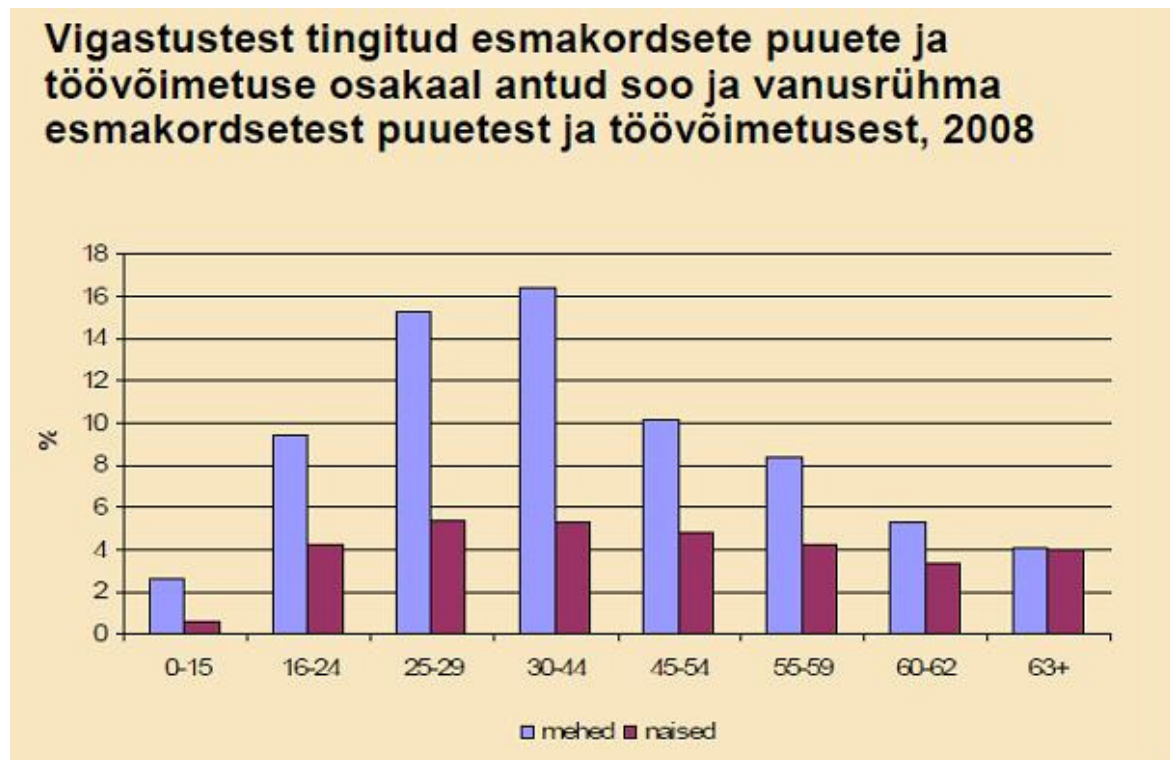
Joonis 7. Ravivajajate arv: 2010 aasta I poolaasta andmed, 15-24 aastased noored

Raskematel juhtudel vajatakse ravi mitu nädalat või kuid ning ravi hind ulatub 200 kuni 300 tuhande kroonini.

Joonis 8. Ravikulud vigastuste ja mürgituste raviks: 2010 aasta I poolaasta andmed, 15-24 aastased noored

Vigastused on Eestis sagedaseks põhjuseks ka eluaegsele terviserikkele – invaliidistumisele. Invaliidistumine toob kaasa pikaajalise ravi, töö- ja õpiaja kaotuse, langenud produktiivsuse ja olulise muutuse elukvaliteedis.

Joonis 9. Vigastusest tingitud esmakordsete puuete ja töövõimetuse osakaal antud soo ja vanusrühma esmakordsetest puuetest ja töövõimetusest, 2008.

Vigastustega on seotud ka suur hulk kaudseid kulusid, mida on keeruline rahanumbritesse panna, näiteks töö- ja õpiaja kaotus, langenud produktiivsus. Vähemolulised ei ole aga ka vigastatu lähedaste emotsionaalne kannatus ja ajakulu vigastatud lapse põetamisele, toetamisele ja vajalikele elukorralduslikele muudatustele. Vigastusejärgset depressiooni ja selle tagajärgi ei ole Eestis seni uuritud.

Vigastuste teket soodustab ühelt poolt ohtlik füüsiline keskkond (nt ohutusnõudeid eiravad töötingimused, laste mänguväljakud, maanteed jpm) ja ebapiisav turvalisus inimest ümbritsevas sotsiaalses keskkonnas (tingituna näiteks vaesusest, **inimeste-vahelise seotuse ja abivalmiduse vähesusest**, õiglusetusest ühiskonnaelus ja seadusandluses jms), teiselt poolt inimese enesega seotud negatiivsed tegurid (nt halb füüsiline ja/või vaimne tervis, madal haridustase või haritus, seaduste ja heade käitumistavade eiramine).

2006.aastal tehtud uuringu tulemused näitavad, et piisavalt ei kasutata laste jaoks mõeldud kaitsevarustust. Vanemad ei ole selgitanud oma lastele **käitumist ohtlikus olukorras**– ligi pooled lapsevanematest ei ole rääkinud oma lastele, mida tuleks teha ohuolukorras või kui kellegagi on juhtunud õnnetus.

Haiguskoormuse uuringu andmetel Lai (2006) kaotas Eesti rahvas 2003. aastal vigastussurmade ja -haiguste tõttu 53 731 aastat. Võttes arutuse aluseks SKP per capita (95 241 krooni), leidis Lai, et see maksis riigile 5,1 miljardit krooni (2000. aasta püsivhindades). Sellise summa vääringus oleksid need inimesed panustanud riigi majandusse, kui nad oleksid olnud vigastamata ja elus (Lai 2006). Vigastustest tingitud **tootlike eluaastate kaotus** ning sellest tulenev kahju ühiskonnale on ligikaudu sama suur kui vereringehaigustest ja kasvajatest johtuv kokku. Arvutused näitavad, et üksnes vigastussurmade vähendamine 50% aastas suurendaks ühiskonna sissetulekuid aastas 1,2 miljardi krooni võrra (Kaasik ja Uusküla 2007).

Vigastuste ennetamist peetakse üheks efektiivsemaks tervise edendamise valdkonnaks, kuna tulemused haigestumuse ja suremuse vähendamises saavutatakse lühema ajaga võrreldes krooniliste haiguste ennetustööga. Maailma Terviseorganisatsiooni eksperdid leiavad, et vigastuste ennetamine on kaua olnud eemal poliitikute huvisfäärist ja sellele on suunatud liiga vähe ressursse kogu maailmas. Tõhusa ennetustööga võimalik Eestis päästa **üle 100 lapse ja noore elu**, hoida ära paljud raskemad ja kergemad vigastused ning sellega kaasnev koormus lähedastele.